

Indeks regionalne saradnje između zemalja dejtonskog četverougla (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Srbija)

Uvod

Indeks regionalne saradnje predstavlja presek postojeće regionalne saradnje u četiri zemlje nekadašnjeg dejtonskog trougla, koji je proglašenjem nezavisnosti Crne Gore postao četverougao, pa su se stekli uslovi i za javnu legitimaciju pojma dejtonski četverougao. Ocenjivana je regionalna saradnja između Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Hrvatske u tri oblasti: politika, ekonomija i društvo. Indeks u dobroj meri i dobroj veri predstavlja presek stanja u oblastima koje su odabrane kao indikativne za regionalnu saradnju. Zvanični podaci su traženi od nadležnih institucija za 2019. i 2020. godinu, uz napomenu da su pojedini prikupljeni podaci iz ranijih godina, ali su relevantni za izveštajni period koji pokriva Evropska komisija, tj. aktivnosti su još uvek aktuelne i sprovode se i u 2020. i 2021. godini, iako su započete ranijih godina ili pokazuju trendove koje su istraživači smatrali izuzetno značajnim.

Pored vremenskog okvira, razvijena metodologija za izradu indeksa regionalne saradnje predviđa slobodan pristup informacijama od javnog značaja kao primarni izvor validnih i osveženih informacija, dok su u istraživanju korišćeni i intervjui sa relevantnim *stakeholders-ima*, analiza postojećih godišnjih i drugih izveštaja, kao i Internet prezentacija institucija koje mogu posedovati potrebne podatke.

Ujedno, kako su identični podaci prikupljeni za sve četiri zemlje, tj. institucijama su se istraživači obraćali sa istovetnim pitanjima, odgovori koji su dobijeni od institucija u jednoj zemlji, proveravani su i kroz prikupljene odgovore preostale tri zemlje. Tako su, primera radi, podaci prikupljeni u Srbiji proveravani i upoređivani sa prikupljenim podacima u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini o saradnji sa Srbijom. Na taj način se sa velikom izvesnošću može tvrditi da su prikupljeni podaci tačni i ažurirani.

Kao posebno pitanje pojavilo se usaglašavanje spoljne politike sve četiri zemlje po pitanjima koja su značajna za spoljnu politiku EU, ali bi se uvođenjem ovog merila izašlo iz okvira saradnje, tj. linijâ saradnje između zvaničnog Beograda, Zagreba,

Podgorice i Sarajeva, budući da još uvek nema ni naznaka konsultovanja o zajedničkom nastupu ovih zemalja u regionu, kada govorimo o spoljnopolitičkim pravcima koje zauzima ili formuliše Evropska unija.

I

Društvo

U okviru oblasti saradnje društava u 4 zemlje, fokusirali smo se na saradnju akademija nauka i umetnosti, kao i na saradnju univerziteta, pre svega državnih, kao pokazatelja kapaciteta za saradnju u oblasti nauke. Ovu saradnju smo analizirali na nivou akademija nauka i umetnosti koje su osnovane na prostoru ove četiri zemlje, potom na nivou saradnje rektorata, ali i profesora i studenata, uz jasnu perspektivu za unapređenje svih vidova saradnje kroz postojeće regionalne inicijative, ali i nove koje mogu nastati i kao plod ovakvih izveštaja i merila.

Prva ocena, naravno očekivana, je da je saradnja na polju razmene studenata i uzajamnih poseta institucija značajno smanjena tokom 2020. u odnosu na 2019. godinu zbog pandemije COVID-19, te ćemo to imati u vidu, kao i u drugim oblastima koje indeks regionalne saradnje prati. No i pored toga, vide se osnovi za saradnju, nedostaci, ali i veliki potencijali za unapređenje.

Saradnja Akademija nauka i umjetnosti

Saradnja SANU sa HAZU, CANU i ANUBiH

Akademije nauka i umetnosti u regionu, sa bogatom istorijom i ulogom u prelomnim trenucima za sve četiri države, odabrane su kao jedno od merila saradnje u polju društva.

Potpisani sporazumi Srpske akademije nauka i umetnosti govore o neravnomernoj regionalnoj saradnji, a prema dostavljenim podacima za Republiku Srbiju nema potpisanih sporazuma o saradnji, pa tako ni zajedničkih projekata sa Akademijom nauka i umetnosti Bosne i Hercegovina (ANUBiH)¹ i Hrvatske akademije znanosti i umetnosti (HAZU)².

¹Iz intervjua, kao i raspoloživih podataka, jasno je da je izostala saradnja ANUBiH i SANU, prvenstveno zbog spora oko bosanskog jezika (nepriznavanje bosanskog jezika kao ustavne kategorije u Bosni i Hercegovini od SANU).

Sa Akademijom nauka i umetnosti bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska (ANURS)³, SANU je potpisala Sporazum o saradnji 2015. godine, a trenutno je u izradi Tematski plan sa novim projektima, tj. tokom 2019. i 2020. godine nije bilo aktivnih projekata.

Sa Crnogorskom akademijom nauka i umetnosti (CANU), SANU ima potpisan Sporazum o saradnji od 2016. godine, dok važeći Tematski plan za period od 2018. do 2020. obuhvata jedan projekat. U 2019. i 2020. godini nije bilo studijskih boravaka istraživača u okviru saradnje SANU i CANU.

Regionalna saradnja Vojvodanske akademije nauka i umetnosti (VANU)

Prema raspoloživim podacima, VANU ima jasnu saradnju sa akademijama nauka i umetnosti, prevashodno Mađarske, dok o saradnji sa akademijama iz zemalja koje su predmet istraživanja, nema značajnijih podataka o saradnji.⁴

Saradnja ANUBiH sa SANU, HAZU i CANU

ANUBiH ima potpisane bilateralne Sporazume o međuakademijskoj naučnoj i umetničkoj saradnji sa Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti (HAZU) i Crnogorskom akademijom nauka i umjetnosti (CANU). Nažalost, sa SANU nema nikakve saradnje, a glavni razlog za to, po rečima predsjednika ANUBiH, je nepriznavanje bosanskog jezika od strane SANU, što implicira između ostaloga, da "ne postoje ni oni koji ga govore", pa je to jedan od razloga zašto je saradnja sa SANU, kao najstarijom i najvećom akademijom u regionu na nivou ocjene 0.

Prema raspoloživim podacima, u 2019. godini obavljene su studijske posjete Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (HAZU) u okviru međuakademijske naučne razmjene. U ANUBiH ističu da je saradnja sa HAZU solidna, ali da može biti bolja, dok najbolje ocjenjuju naučnu i umjetničku saradnju kao i intenzitet prijateljskih veza sa CANU.

² U odgovoru HAZU kao razlog za manju razmenu, kao i nepostojanje institucionalnih veza između SANU i HAZU, navodi se i nedostatak finansijskih sredstava koja su potrebna za ovakav vid regionalne saradnje i razmene, mada smo uvereni da na obe strane ne postoji zbiljska volja za saradnjom, generirana, prije svega, iz političkih razloga.

³ ANURS osnovana je 1996.godine.

⁴Videti stranicu VANU, uz napomenu da pojedini podaci relevantni za istraživanje nisu ažurirani od 2013. godine. <http://vanu.org.rs/?p=335>

Kada su u pitanju multilateralni sastanci, predstavnici ANUBiH učestvuju u radu generalnih skupština međunarodnih asocijacija akademija, te na istim susreću predstavnike ili članove rukovodstva drugih akademija (među kojima su i Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Srpska akademija nauka i umjetnosti).

U posmatranom periodu, tj. periodu 2019. i 2020. godine aktivnosti su bile smanjene zbog epidemioloških prilika koje je izazvala pandemija COVID-19, te su zbog toga mnoge planirane aktivnosti otkazane. U okviru saradnje koju ANUBiH ima sa HAZU i CANU, u periodu do 2019. godine realizovano je nekoliko zvaničnih poseta delegacija obe akademije obostrano, kao i projekata. Akademije su usko saradivale i u okviru Programskog komiteta IAC SEE (International Academy Council for South East Europe)

Saradnja CANU sa SANU, HAZU i ANUBiH

CANU ima potpisane sporazume o saradnji sa SANU (1991.), sa ANUBiH (2004) i sa akademijom bh. entiteta Republika Srpska (ANURS), 2006. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti ima redovnu saradnju s navedenim akademijama, uz obostrana učešća članova akademija na naučnim skupovima i drugim relevantnim događajima.

Veliki je broj naučnih aktivnosti⁵ na kojima CANU učestvuje kroz bilateralne i multilateralne oblike saradnje (javna predavanja, tribine, konferencije, izdavaštvo...) a koji su već pomenuti u ocenama akademske saradnje između akademija u regiji, pa ih nema potrebe još jednom isticati.

Saradnja HAZU sa SANU, CANU i ANUBiH

Iako je po mnogim osnovama duboko involvirana u procese koji se odigravaju u Bosni i Hercegovini, uz snažnu političku favorizaciju Dejtonskog mirovnog ugovora, naročito od političkog vrha, što je dodatni argument javne promocije pojma *dejtonski četverougao*, Republika Hrvatska ne produkuje preko svoje nacionalne akademije značajan intenzitet saradnje sa drugim akademijama u regiji,

⁵ Istraživački tim dokumentovao je suradnju CANU sa drugim akademijama velikim brojem podataka iz izvora same Akademije i oni su pohranjeni u arhivu istraživanja kao referentni dokument, iz kojeg dominantno i crpimo kvalitativnu i kvantitativnu ocjenu regionalne suradnje za ovu akademiju.

izuzev saradnje sa ANUBiH koja se može ocijeniti respektabilnom, što je vidljivo i iz ocene te saradnje od strane bosanskohercegovačke akademije. Nadamo se da će se saradnja između HAZU i drugih akademija u regiji intenzivirati narednih godina, jer smo uveereni da pripadnost jednoj političkoj zajednici (EU) ne znači trajno gubljenje interesa za naučnu saradnju sa srodnim institucijama na Zapadnom Balkanu.

Saradnja univerziteta

Pored saradnje akademija nauka i umetnosti, kao merilo regionalne saradnje u oblasti društvo uzeta je i saradnja univerziteta, a istraživanje je obuhvatilo bezmalo dvadeset najrelevantnijih univerziteta u regionu⁶, od kojih je nekolicina dostavila detaljne podatke. Uočava se veći broj potpisanih dokumenata i memoranduma, kao i konkretnih projekata sa univerzitetima u regionu⁷.

Razmena studenata je takođe prepoznata kao element saradnje, ali je očigledno nepostojanje jasnih podataka o ovoj razmeni, što se vidi i po odgovorima koje smo dobili na upite, kao i po raspoloživim podacima u izveštajima. Iz ovoga sledi ocena da je neophodno ove podatke redovno prikupljati i ažurirati. Posete profesora, a pre svega čelnika univerziteta je takođe znatna, bez većih trendova rasta ili opadanja, u odnosu na prethodne godine, ukoliko izuzmemo posledice pandemije. Ujedno, rektorski forum, kao tradicionalno okupljanje rektora iz jugoistočne Evrope i Zapadnog Balkana, po prikupljenim podacima održano je 2019. godine u Mostaru, što je bila dodatna prilika za pospešivanje saradnje, uz potpisivanje Akademskog međuinstitucionalnog sporazuma o saradnji. Ovaj sporazum predviđa snažan angažman i saradnju u području naučnoistraživačkog rada, visokog obrazovanja, saradnju na kreiranju zajedničkih nastavnih ciklusa, projekata definiranih kroz različite programe finansiranja i na koncu zajedničkom delovanju na što učinkovitijem korespondiranju visokog obrazovanja i tržišta rada. Dodatni vid saradnje, gde su prikupljeni podaci je projektna saradnja koja je učestala, iako

⁶Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilište Sevjer, Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu, Zdravstveno veleučilište Zagreb, Sveučilište „Josip JurajStrossmayer“ u Osijeku, Velikoučilište Velika Gorica, Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Zadru, Univerzitet u Beogradu, Univerzitet u Kragujevcu, Univerzitet u Nišu, Univerzitet u Novom Sadu, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Tuzli i Univerzitet u Podgorici, kao i niz instituta u regionu.

⁷Kao primer navodimo: Sveučilište u Rijeci, 4 sporazuma, od kojih dva sa univerzitetima u Kragujevcu i Novom Sadu, kao i dva u Beogradu, Univerzitet u Beogradu i Univerzitet odbrane, uz napomenu da su pojedini sporazumi potpisani pre 6 ili 7 godina oročeni na 4 ili 5 godina, a da se i pored nepotpisivanja novih, automatski produžavaju, rekli bismo prećutno.

neravnomerna. Tako je, primera radi, vidljiva izuzetno aktivna saradnja univerziteta u Hrvatskoj sa univerzitetima u Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini u okviru projekata „mobility“.

Saradnja univerziteta iz Bosne i Hercegovine sa univerzitetima u regiji je plodotvorna. U iscrpnim izvještajima koje je Igmanska inicijativa dobila od stručnih službi, naročito Univerziteta u Sarajevu i Sveučilišta u Mostaru, primećuje se trend podizanja saradnje u okviru naučno-istraživačkih projekata ali i uopšte unutar institucionalne suradnje univerziteta u četiri posmatrane države. Na desetine potpisanih međuuniverzitetskih ugovora sa univerzitetima iz Srbije, Hrvatske i Crne Gore indikator su da se u polju obrazovanja i nauke proces saradnje podiže i da je to rezultiralo sa velikim brojem kvalitetnih, kako bilateralnih, tako i multilateralanih projekata u kojima konzorcijski učestvuju i univerziteta iz regije⁸

Multilateralna saradnja

Iz prikupljenih podataka izuzetno je razvijena multilateralna saradnja koja okuplja i navedene četiri zemlje, a tu pre svega mislimo na Berlinski proces, ali i na Evromediteransku akademsku mrežu⁹

Berlinski proces

Zbog značaja ovog procesa ne samo za društvo, već i za druge dve oblasti koje pokriva *Indeks regionalne saradnje*, pažnju posvećujemo delu Berlinskog procesa koji se odnosi na saradnju u oblasti nauke. Tako je u Londonu održana 5. zajednička naučna konferencija u okviru „Procesa za Zapadni Balkan“

Peta zajednička naučna konferencija u okviru „Procesa za Zapadni Balkan“ (Berlinski proces) održana je maja 2019. godine u Kraljevskoj akademiji nauka u

⁸ Primera radi, Univerzitet u Sarajevu učestvuje u nekoliko projekata Erasmus plus sa kolegama iz Srbije i Hrvatske, kako sa univerziteta, tako i sa naučnih instituta. Univerzitet u Sarajevu ima potpisanih 13 bilateralnih ugovora s visokoškolskim i naučnim institucijama iz Hrvatske, pet sa istim takvim institucijama iz Srbije i dva sa visokoškolskim institucijama iz Crne Gore, što je rezultiralo velikim brojem poseta, sastanaka i skupova, naročito tokom 2019. ali i tokom pandemijske 2020. godine aktivnosti nisu zamlre, već su se u najvećoj meri "preselile" u *online* formate. Sveučilište u Mostaru je razvilo plodnu saradnju naročito sa sveučilištima i obrazovnim državnim institucijama Republike Hrvatske a nije izostala ni saradnja sa Univerzitetima u Srbiji, prije svega beogradskim i kragujevačkim. Takođe je i Univerzitet u Tuzli, iako u velikoj mjeri blokiran pandemijskim razlozima, održao tesnu naučnu i institucionalnu saradnju sa visokoškolskim institucijama iz Srbije i Hrvatske.

⁹Prema odgovoru koji je dostavila CANU, predsednik CANU Dragan K. Vukčević izabran je tokom 2020. godine za predsednika ove mreže.

Velikoj Britaniji (The Royal Society)¹⁰. Pod naslovom „Fresh Expectations for Research and Education Across Europe“ zajednička naučna konferencija bila je usmerena na dve teme: „Odgovornost nauke za društvo, posebno u zbližavanju i pomirenju“ i „Komuniciranje nauke“.

Očekivani ishod konferencije je niz preporuka i ideja o dve teme, s ciljem podrške jačanju društvene saradnje i pomirenja u jugoistočnoj Evropi kao i snaženju uloge naučnih saznanja u kreiranju politika i razvoju društava. Preporuke su bile uključene u 6. Samit šefova država i vlada na Zapadnom Balkanu, održanog u Poznańu, 2019. , Poljska. Takođe, ova konferencija pruža priliku i da se razgovara o najnovijim dostignućima u obrazovanju, istraživanju i inovacijama na Zapadnom Balkanu i u Berlinskom procesu.

Na konferenciji koju su organizovali Kraljevska akademija nauka u Velikoj Britaniji i Nemačka akademija nauka Leopoldina učestvovali su predstavnici nacionalnih akademija nauka i umetnosti, rektorskih konferencija, kao i istaknuti naučnici¹¹.

Narativna ocena

Ocena je da pri akademijama nauka i umetnosti i pri univerzitetima postoji jasna struktura, kao i odseci za međunarodnu i regionalnu saradnju, ali saradnja između zemalja koje su bile predmet istraživanja (Srbija, Hrvatska, Crna Gora, Bosna i Hercegovina) nije uravnotežena, gledano iz ugla bilo koje od četiri posmatrane zemlje. Naime, jasno je iz prikupljenih podataka da je donekle aktivnija saradnja Srbije sa Crnom Gorom i BiH, preciznije sa entitetom u okviru BiH, Republikom Srpskom, naročito ako posmatramo saradnju akademija nauka i umetnosti.

Ujedno, ocena je istraživača da projekti i saradnja univerziteta nisu u dovoljnoj meri dostupni javnosti, u medijima ne postoje kontinuirani prikazi ove saradnje, naročito projektne, kao i zajedničkih uspeha koji su proistekli iz ove saradnje, ali

¹⁰Više informacija o 5. zajedničkoj naučnoj konferenciji u okviru „Procesa za Zapadni Balkan“ (Berlinski proces) dostupno je na: <https://www.leopoldina.org/en/events/event/event/2719/>.

¹¹Sa Univerziteta u Sarajevu na konferenciji učestvuju rektor prof. dr. Rifat Škrijelj, kao i prof. dr. Adnan Efendić, Iz Bosne i Hercegovine učesnici su: predsednik Akademije nauka i umjetnosti BiH prof. dr. Miloš Trifković, prorektor Univerziteta u Banjoj Luci prof. dr. Goran Latinović i doktorandica Univerzitetsko-kliničkog centra Tuzla Amra Šakušić. Događaju prisustvuju i prof. dr. Vesna Bojičić-Dželilović sa LSE kao i doc. dr. Adnan Mehonić sa UCL-a. Rektor prof. dr. Rifat Škrijelj se susreo i sa Baronessom Catherine Ashton koja je vodila sesiju: "Odgovornost nauke".

se može očekivati aktivnija uloga medija, naročito javnih servisa. Multilateralna saradnja, naročito kroz Berlinski proces, ali i druge regionalne inicijative ima dobre osnove za dalji razvoj, naročito na sprovođenju visoko postavljenih ciljeva.

OCENE REGIONALNE SARADNJE / INDEKS U OBLASTI DRUŠTVENE SARADNJE (AKADEMIJE NAUKA I UMETNOSTI: ANUBiH, CANU, HAZU, SANU)

	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Srbija ¹²
Bosna i Hercegovina				
Crna Gora	4.0			
Hrvatska	2,5	3,7		
Srbija	0,0 ¹³	3.0	1,5	

OCENE REGIONALNE SARADNJE / INDEKS U OBLASTI DRUŠTVENE SARADNJE (Univerziteti u regiji¹⁴)

	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Srbija
Bosna i Hercegovina				
Crna Gora	3,7			
Hrvatska	4 ¹⁵	3.7		
Srbija	3,4	3,8	3,1	

¹² Saradnja VANU sa akademijama nauka u regionu u ovom indeksu nije uzimana u obzir, jer se prema raspoloživim podacima saradnja odvija mahom sa partnerima u Mađarskoj. Po dobijanju detaljnog izveštaja od VANU, postoji mogućnost da se ovo merilo donekle izmeni, ali do pisanja ovog izveštaja nije pristigao zvanični materijal iz VANU.

¹³ SANU je saurađivala sa entitetskom akademijom Republike Srpske (ANURS), pa ako u obzir uzmemo samo tu saradnju, ocena je 2,8.

¹⁴ Numerička ocena rezultat je obilja podataka o međuuniverzitetskoj suradnji a s kojima raspolaže naš istraživački tim. Iz svih zemalja koje su predmet istraživanja, značajan broj univerziteta, među njima i oni najstariji, najuticajniji i najrelevantniji, sa snažnom institucionalnom memorijom, pokazali su se kao pouzdan partner te smo, zahvaljujući i njihovom predanom radu, stvorili izuzetnu međuuniverzitetsku bazu podataka koja nam je omogućila kritičko vrednovanje (kvalitativno i kvantitativno) bilateralne i regionalne saradnje.

¹⁵ Ovako visoka ocena rezultat je snažne saradnje Univerziteta u Sarajevu, ali pre svega, visoka ocena rezultat je intenzivne saradnje Sveučilišta u Mostaru sa akademskim i drugim obrazovnim institucijama Republike Hrvatske. Ovde bi se mogla spomenuti ključna razlika u kontekstu dobrih odnosa hrvatskih naučnih i obrazovnih institucija s Mostarom. Naime, grad Mostar ima dva univerziteta: Sveučilište u Mostaru i Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru; prva je naučno-obrazovna institucija u zapadnom Mostaru, dok je druga u istočnom Mostaru. podela je, dakle, politička i zbog toga akademske i druge obrazovne institucije Republike Hrvatske intenzivno saraduju sa Sveučilištem u Mostaru, dok nemaju, koliko nam je poznato, uspostavljene odnose s Univerzitetom Džemal Bijedić u Mostaru, odnosno nismo dobili te podatke ni u Hrvatskoj ni u Bosni i Hercegovini.

II

Politički nivo saradnje

Jedna od tri oblasti koju ocenjuje indeks regionalne saradnje je politički, naime procenjuje se saradnja ministarstava spoljnih poslova u četiri zemlje, uključujući i dostupne podatke o posetama na visokom nivou / predsednici / predsednici vlada, potom veličina diplomatskih misija, struktura tih misija, kao i bilateralni ugovori sklopljeni između navedene četiri zemlje u periodu 2019-2020. godine, kako bi se pratili trendovi i ukazalo na dobre i loše strane odnosa između Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Dodatan ugao je i praksa zajedničkih sednica vlade, kao i aktivnosti parlamenata u regionu i učešće u regionalnim aktivnostima, inicijativama, kao i razmenama. Još jedan nivo čini i učešće četiri zemlje u regionalnim inicijativama, kao i ostvarenost dogovorenog. Rešavanje otvorenih pitanja je takođe važan parametar međusobnih odnosa.

Ovom zahtevnom poslu smo pristupili bez iluzije da na osnovu podataka koje su dostavila četiri ministarstva spoljnih poslova, skupštine u regionu, nadležna ministarstva, pojedina tužilaštva i druge institucije, uz dostupne izveštaje i presek informacija u medijima možemo dati potpuni prikaz političkog nivoa saradnje.

Indeks regionalne saradnje u ovoj oblasti je zamišljen kao kritički dokument, uz davanje manjeg broja preporuka, takođe ne pledirajući da je to sistematičan i potpun set preporuka, već prvi pregled pažljivo odabranih oblasti u kojima se može doći do određenih zaključaka i kroz godine približavanje celog regiona Evropskoj uniji, unaprediti regionalna saradnja, tj. saradnja sa susedima kao ključnog dela i preduslova za pristupanje EU.

Ovaj deo istraživanja i indeksiranja regionalne saradnje naslanja se i na Berlinski proces¹⁶ koji je sve tri oblasti koje pokrivamo stavljao u svoje ciljeve, kako otvaranje gorućih političkih pitanja koja se ne otvaraju godinama, a koja se stavljaju na sto prilikom sastanaka na najvišem nivou, tako i pitanja saradnje naučne zajednice i naravno ekonomske saradnje, kao osnova za stabilnost celog regiona, uz neizbežnu povezanost (*connectivity*).

Multilateralne inicijative

¹⁶<https://berlinprocess.info>

Istraživanje je obuhvatilo i informacije o saradnji četiri države u sledećim regionalnim inicijativama, u okviru kojih su se organizovali sastanci na najvišem nivou, tj. kao regionalne inicijative u odgovorima ministarstava spoljnih poslova navedeno je sledeće:

- Brdo Brioni¹⁷
- Berlinski proces¹⁸
- Jadransko jonska strategija (EUSAIR)¹⁹
- Centralno-evropska inicijativa (CEI)
- Jadransko jonska inicijativa (JJI)
- Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECF)
- Savet za regionalnu saradnju (RCC)
- Centar za bezbednosnu saradnju (RACVIAC)
- Zdravstvena mreža jugoistočne Evrope (SEEHN)

Dodatno, neformalni sastanak ministara spoljnih poslova Evropske unije, poznat kao Gimnih, održava se svakih šest meseci u zemlji koja predsedava EU. U 2019. četiri države regiona učestvovala su na oba Gimnih sastanka tokom 2019. u Bukureštu i Helsinkiju.

Tokom hrvatskog predsedavanja EU održan je Zagrebački samit EU maja 2020. godine – Zapadni Balkan putem video poziva, a kao tema nametnula se i podrška i solidarnost tokom pandemije, hitna ulaganja u sektor zdravstva, kao i u ekonomski oporavak regiona. Iste godine, oktobra 2020. godine, održana je video konferencija Komesara za susedstvo i proširenje Olivera Varheljija i ministara spoljnih poslova, a u fokusu razgovora bio je Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan, kao i niz sastanaka komesara sa temom odgovora na pandemiju, kao i video konferencija u organizaciji austrijskog saveznog kancelara Sebastijana Kurca sa istom temom²⁰.

¹⁷Sastanak je održan 2019, kao i 2021. dok je 2020. odložen zbog pandemije.

¹⁸Sastanak održan aprila 2019. u Varšavi, potom i samit jula 2019. u Poznanju, dok su 2020. godine održana dva sastanka ministara spoljnih poslova. Novembra 2020. je Samit Berlinskog procesa održan u online formatu, uz dve teme: zajedničko regionalno tržište i Zelena agenda za Zapadni Balkan.

¹⁹Crna Gora je prva država koja nije članica EU koja je predsedavala ovim regionalnim inicijativama, a u maju 2019. završila je svoje uspešno jednogodišnje predsedavanje Inicijativom i Strategijom EU za jadransko-jonski region i predala predsedavanje Srbiji.

²⁰Detaljan spisak sastanaka dostupan je istraživačima i autorima indeksa regionalne saradnje, a sadržan je u najviše detalja u odgovoru Ministarstva spoljnih poslova Crne Gore.

Ne treba zaboraviti ni Dunavsku strategiju iz 2020. kao inicijativu za donošenje koju je Hrvatska sprovela tokom svog predsedavanja.

Multilateralni regionalni sastanci na najvišem nivou, uz ponovnu napomenu da su u jednom periodu bili smanjenog obima zbog pandemije, pokazatelj su saradnje, uz detaljnu analizu tema sastanaka, postignutih dogovora i kasnijeg praćenja dogovorenog koju smo izvršili na osnovu prikupljenih podataka.

Bilateralne aktivnosti

Prema raspoloživim informacijama dajemo prikaz bilateralnih sastanaka, po broju, a kasnije dajemo i kvalitativnu procenu prema podacima koji su dostavljeni od strane ministarstava spoljnih poslova.

Ovo pitanje obuhvaćeno je presekom bilateralnih sastanaka, kao i efektima po goruća pitanja, uz jasan presek medijske pažnje koja prati ove susrete i na kraju, incidente koji poslovično privlače veću pažnju kako političara, tako i medija, a samim tim i javnosti u četiri zemlje.

Bilateralni susreti tokom 2019. i 2020. godine

	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Srbija	
Bosna i Hercegovina					
Crna Gora	Nije bilo bilateralnih sastanaka na visokom i najvišem nivou u 2019, dok je 1 bila u 2020. ²¹				
Hrvatska	Tokom 2019. godine 1 poseta, tokom 2020.	Ukupno 5 ²³			

²¹Prema dostavljenom izveštaju MSP CG.

	ukupno 5 ²²			
Srbija	Na visokom nivou 1 tokom 2020. tokom 2019 nije bilo poseta. Na najvišem nivou 4 u 2019. i 7 u 2020. godini ²⁴	Nije bilo bilateralnih sastanaka	²⁵	

Pojedini sastanci imali su za cilj rešavanje dugogodišnjih sporova. Tako su Hrvatska i Crna Gora, nakon niza godina ponovo pristupile 2021. godine rešavanjuspora o Prevlaci, tj. nerešenih pitanja o kojima su dva ministra spoljnih poslova razgovarala.

²²<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/dodik-u-posjetu-zagrebu-kod-milanovica-u-banskim-dvorima-bez-zastitne-maske-foto-20200916>, <https://ba.n1info.com/vijesti/a495508-covic-u-zagrebu-mi-smo-to-nazvali-puzajucim-promjenama/>, <https://www.vecernji.hr/vijesti/covic-u-zagrebu-bez-jednakopravnosti-hrvata-u-bih-ona-nece-funkcionirati-1434588>, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/izetbegovic-nakon-zagreba-u-hrvatskoj-malo-znaju-o-slozenim-odnosima-u-bih-foto-20200930>

²³Prema podacima koje je dostavio MSP CG tokom 2020. godine bile su 3 odlazne posete, kao i 2 dolazne. Tačnije, sastanak dvaju ministara vanjskih poslova u vezi spora na prevlaci (2021.)

<https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatska-i-crna-gora-ce-spor-na-prevlaci-rjesavati-bilateralnim-putem/32064>

Predsjednik Milanović na radnom putu u Crnoj Gori (2020.)

Predsjednik Milanović na sastanku s premijerom i predsjednikom skupštine Crne Gore (2020.)

<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-milanovic-sastao-se-predstavnicima-hrvatskih-tvrtki-te-s-premijerom-i-predsjednikom-skupstine-crne-gore/>

<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-milanovic-na-cetinju-dosao-sam-dati-podrsku-europskom-putu-crne-gore/>

Predsjednik Milanović primio izaslanstvo Hrvatske građanske inicijative iz Crne Gore (2020.)

<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-republike-primio-izaslanstvo-hrvatske-gradanske-inicijative-iz-crne-gore/>

Radni put u Crnoj Gori u 2020. godini kada se predsednik Hrvatske sastao sa premijerom i predsednikom skupštine Crne Gore.

<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-milanovic-sastao-se-predstavnicima-hrvatskih-tvrtki-te-s-premijerom-i-predsjednikom-skupstine-crne-gore/>

<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-milanovic-na-cetinju-dosao-sam-dati-podrsku-europskom-putu-crne-gore/>

²⁴Sve posete su uključivale člana Predsedništva BiH Milorada Dodika.

²⁵<https://vlada.gov.hr/vijesti/ministar-bosnjakovic-sa-srpskim-izaslanstvom-nismo-razgovarali-o-ratnoj-odsteti/25325>

<https://www.vecernji.hr/vijesti/zgodna-srbijanska-ministrice-sastala-se-s-bosnjakovicem-cilj-je-rjesavanje-otvorenih-pitanja-1300699>

Saradnja parlamenata je takođe bila predmet istraživanja, a prikupljeni podaci govore o izvesnom broju zajedničkih aktivnosti i inicijativa parlamenata u regionu, ali ostavljaju i veliki prostor za saradnju²⁶.

Tokom 2019., tačnije 15. februara u Podgorici je otvoren Srpski informativno-kulturni centar tzv. Srpska kuća čemu je prisustvovao i tadašnji specijalni izaslanik predsednika R.Srbije Nikola Selaković, sadašnji ministar spoljnih poslova Srbije.

Trilateralni sastanci takođe su zastupljeni u regionu, a kao primer navodimo susrete između R. Srbije, Bosne i Hercegovine i Turske, gde su 2019. i 2020. realizovana dva susreta.

Zbog specifičnosti BiH kao države, u skladu sa Sporazumom o specijalnim paralelnim vezama R. Srbije i bosanskohercegovačkog entiteta R. Srpska sprovodi se saradnja i realizuju susreti na najvišem nivou²⁷. Održavaju se sednice Saveta za saradnju²⁸, kao i niz operativnih sastanaka i obeležavanja godišnjica ili značajnih datuma²⁹. Tako je i prva poseta predsednice Vlade Ane Brnabić zemljama u regionu bila poseta Banjaluci kada je sa premijerom R.Srpske najavljen početak realizacije projekta HES Gornja Drina. Ovaj projekat je zbog različitih pravnih

²⁶Saradnja Hrvatskog sabora s parlamentima BiH, Srbije i Crne Gore odvija se putem sastanaka na svim nivoima: predsednika i potpredsednika parlamenata, radnih tela, izaslanstava i grupa prijateljstava te poslanika pojedinačno. U navedenom razdoblju (2019.-2021.) nisu potpisani bilateralni sporazumi no u 2018. potpisan je protokol o suradnji koji je važno spomenuti.

29. 6. 2018. – Zagreb - Odbor za europske poslove Hrvatskog sabora i Odbor za europske integracije Skupštine Crne Gore potpisali su Protokol o suradnji dvaju odbora.

Suradnja s parlamentima BiH odvija se kroz Twinning projekt „Jačanje i daljnja podrška parlamentima Bosne i Hercegovine u pridruživanju Europskoj uniji“ koji sprovodi Hrvatski sabor u saradnji s mađarskim i austrijskim parlamentom.

Pored učešća u regionalnim inicijativama koje smo nabrojali, značajno je ukratko predstaviti bilateralnu saradnju, tj. primetna je činjenica da je povećan broj bilateralnih sastanaka bio između Hrvatskog sabora i Parlamenta Crne Gore, dok je manji broj poveznica između Narodne skupštine Srbije i Hrvatske i Hrvatske i parlamenata Bosne i Hercegovine.

Posebno navodimo Hrvatsko-crnogorsku grupu prijateljstva koja je održala niz sastanaka u Skupštini Crne Gore.

U dostavljenim dokumentima vidi se i projektna saradnja, a kao primer navodimo twinning projekte podrške parlamentima BiH u poslovima evropskih integracija i u oblasti poljoprivrede

<https://www.sabor.hr/hr/press/priopcenja/hajdukovic-glavasevic-i-stier-sudjelovali-na-konferenciji-u-okviru-twinning>

<https://www.sabor.hr/hr/press/priopcenja/saborski-odbor-za-poljoprivredu-u-okviru-twinning-projekta-podrzava-bih-na-putu>

²⁷Saradnja Srbije je posvećena i „drugom entitetu unutar Bosne i Hercegovine, naročito Srbima koji u njoj žive“ kako se navodi u dokumentu koji je dostavilo Ministarstvo spoljnih poslova Srbije.

²⁸Nije ih bilo tokom 2019. i 2020. a jedna, osma po redu je održana 22.04.2021.

²⁹Posete ministara iz Srbije Donjoj Gradini tokom obeležavanja Dana sećanja na žrtve ustaškog zločina-genocida u Jasenovcu, potom poseta najviših predstavnika **bh. entiteta** R.Srpska komemoraciji 20 godišnjice od NATO bombardovanja R. Srbije organizovane u Nišu, kao i obeležavanje **neustavnog** Dana R. Srpske 2019. godine kada je predsednici Vlade R.Srbije uručen orden R.Srpske na lenti.

tumačenja postao politički sporan, a grupa državnih parlamentaraca uputila je apelaciju Ustavnom sudu BiH.³⁰ (Vidi fus notu 30)

Zbirka međunarodnih bilateralnih ugovora

Merilo zaključenih bilateralnih ugovora u periodu 2019/2020. daje nam delimičnu sliku regionalnih aktivnosti i na osnovu prikupljenih podataka primetno je da ovi ugovori ne prate medijsku sliku saradnje, tj. ugovori koji se zaključuju nisu dovoljno predstavljeni javnosti, već se odsustvo saradnje potencira u javnosti, naročito u Srbiji i Hrvatskoj i pored relativno žive aktivnosti na rešavanju bilateralnih pitanja i pojedinih gestova koje možemo oceniti kao izuzetno prijateljske, poput akcije sa kućom Bana Jelačića i kasnije vakcina ponuđenih građanima čitavog regiona.

Oblasti u kojima su potpisivani bilateralni sporazum možemo podeliti na:

- Transport i infrastrukturu
- Granična problematika
- Traženje nestalih osoba

³⁰ Dvadeset i četiri zastupnika Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine podnijeli su 28. decembra 2020., zahtjev Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine da se očituje oko rješavanja spora sa entitetom Republika Srpska koji je prouzrokovan donošenjem Odluka o utvrđivanju uslova za dodjelu koncesija putem pregovaračkog postupka za izgradnju i korišćenje hidroelektrana (HE) "Buk Bijela", HE "Foča" i HE "Paunci" na rijeci Drini, opština Foča, saopšteno je iz Parlamentarne skupštine BiH. "Donošenje navedenih Odluka, Rješenja o dodjeli koncesije i zaključenje Ugovora o koncesiji predstavljaju aktivnosti protivne članu I/1., članu I/2. i članu VI/5. Ustava Bosne i Hercegovine", navodi se u saopštenju koje potpisuju 24 zastupnika. Podnosioci zahtjeva smatraju da su vlasti entiteta Republika Srpska navedenim aktivnostima povrijedile Ustav Bosne i Hercegovine i pravo države Bosne i Hercegovine da raspolaže državnom imovinom. Smatraju da su navedenim aktivnostima prekršene i konačne i obavezujuće odluke Ustavnog suda BiH kojima je utvrđeno da riječna voda i riječna korita predstavljaju "javno dobro" koje čini dio državne imovine (imovina države BiH). Parlamentarci podsjećaju da je Ustavni sud, u svojim prethodnim odlukama, utvrdio da državna imovina ima poseban status, te da predstavlja odraz državnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine. Pravo raspolaganja državnom imovinom, pa i ovdje spornim vodnim potencijalima rijeke Drine, sve do donošenja zakona o statusu državne imovine na nivou BiH, ima isključivo država BiH. Svako drugo postupanje, posebno ovako jednostrano, je u suprotnosti sa Ustavom BiH, i treba se staviti van snage, navodi se u saopštenju. <https://www.slobodnaevropa.org/a/31022937.html>

- Zdravstvo

Tako je iz podataka koje su dostavila četiri ministarstva spoljnih poslova vidljiva povećana aktivnost usaglašavanja i potpisivanja značajnijih sporazuma i memoranduma između Crne Gore i Hrvatske³¹, dok nije toliko vidljiva između Srbije i Crne Gore³², što korespondira i sa činjenicom da bilateralnih susreta na najvišem nivou u posmatranom periodu između Srbije i Crne Gore nije bilo, već su bili приметni incidenti³³. Takođe, značajna pitanja koja su otvarana na bilateralnim susretima Crne Gore i Bosne i Hercegovine rezultirali su većim brojem protokola i sporazuma kojima se regulišu pitanja, poput saradnje i pomoći u procesu pristupanja EU, potom pitanje nestalih osoba itd.

Odnosi Hrvatske i Bosne i Hercegovine u ovom periodu praćeni su nizom sporazuma iz oblasti održavanja i rekonstrukcije mostova na državnoj granici, već pomenuta pitanja nestalih, kao i u području hitne medicine³⁴ i na kraju sporazumom o privrednoj saradnji.

Povećan je broj u ovom periodu afirmativnih informacija o saradnji u regionu³⁵, a kao primer navodimo značajne aktivnosti na kupovini i zaštiti kuće Bana Jelačića³⁶, uz čin predaje ključeva³⁷ koji je dodatno povezoao Srbiju i Hrvatsku i u kratkom periodu prikazao odnose kao uzlazne.

Crna Gora i Hrvatska u 2019. i 2020. zabeležile su niz bilateralnih sastanaka, Sastanak dvaju ministara vanjskih poslova u vezi spora na Prevlaci (2021.)

<https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatska-i-crna-gora-ce-spor-na-prevlaci-rjesavati-bilateralnim-putem/32064>

³¹U oblasti odbrane, bezbednosti, zaštite prekograničnih operacija, ekonomije, privrede i finansija, što proizlazi iz odgovora ministarstava spoljnih poslova, kao i pregledom dostupnim na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/bilateralni-odnosi/pregled-bilateralnih-medunarodnih-ugovora/crna-gora.236.html>

³²Ne umanjujući značaj sporazuma o civilno vojnoj saradnji, tj. aneks Ugovora o civilno vojnoj saradnji u upravljanju, kontroli i zaštiti vazdušnog prostora Crne Gore, kao i značajnog protokola o određivanju tromeđne granične tačke između Crne Gore, BiH i R. Srbije, kao i sporazum o graničnim prelazima za međunarodni saobraćaj i regulisanje režima pograničnog saobraćaja.

³³Spor oko izjava i delovanja ambasadora Srbije u Crnoj Gori i brojni drugi primeri.

³⁴Sporazum je zaključen 2019, tako da nije uslovljen pandemijom, već joj je prethodio.

³⁵<https://vlada.gov.hr/vijesti/dunavska-strategija-treba-projekte-koji-bi-ujednacili-regije/30705>

³⁶Preneto skromno u medijima u Srbiji, ali zauzima značajno mesto u odgovoru Ministarstva spoljnih poslova Srbije.

³⁷U medijima u Hrvatskoj preneto, a i na sajtu Vlade Republike Hrvatske: <https://vlada.gov.hr/vijesti/grlic-radman-predaja-jelaciceve-kuce-iskorak-u-odnosima-zagreba-i-beograda/30608>

Na kraju, tokom 2019. započete su aktivnosti koje su rezultirale sporazumom Srbije i Vijeća ministara BiH o realizaciji projekta autoputa Sarajevo – Beograd – Sarajevo, a tokom 2020. potpisan je i sporazum o otvaranju novog graničnog prelaza Bratunac, što je aktivnost koja se vidi i u drugim državama, čime se olakšava promet ljudi i robe, a u skladu sa regionalnim inicijativama, uključujući i inicijativu Mali Šengen.

Vidljivi su i incidenti koji su povećali pažnju na odsustvo saradnje u regionu i ukazali na neophodnost kako susreta, tako i sporazuma. Iako malobrojniji, ovi incidenti su više prostora zauzimali u medijima od onih koje navodimo kao primere saradnje između četiri zemlje, dok se bilateralni sporazumi jedva mogu i pronaći u medijima i nalaze se skoro isključivo na stranicama zvaničnih institucija koji su sporazume potpisale. Tako je vest da su hrvatske kompanije bez saglasnosti države BiH ispod Save položile gasovodne cevi za rusku Rafineriju u Brodu³⁸ (2021.) otvorila omanju političku krizu između Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Slična situacija i izvesna kriza otvorena je između Srbije i Bosne i Hercegovine najavom Srbije da će na području Republike Srpske podržati i finansirati izgradnju hidrocentrale (vidi fus notu 15), o čemu zvanično Sarajevo nije obavješteno, tj. preciznije, nije tražena suglasnost, procenjujući nadležnosti Republike Srpske u oblasti energetike i voda.

Protestne note koje su razmenjivala ministarstva spoljnih poslova Srbije i Hrvatske dobile su medijsku pažnju i ostavile negativan trag u međusobnim odnosima, ali nisu ostavile uticaj na druge vidove saradnje, kao i aktivnost u bilateralnim sporazumima koju opisujemo i koja je dokumentovana u odgovoru Ministarstva spoljnih poslova Srbije.

Dodatno, primetne su i izjave političara koji ocenjuju trenutnu saradnju u regionu, naročito bilateralnu, kao izuzetno lošu i najavljuju otoplavanje odnosa. Tako je, nakon posete Zagrebu, Bakir Izetbegović izjavio: 'Dogovoreno je da će dva ministra vanjskih poslova u sljedećih mjesec dana napraviti pripremu i analizu koja bi mogla pokrenuti stvari s mrtve točke' i ovo se može uzeti kao simptomatično za ocenu postojeće saradnje između četiri države, osim odnosa Crne Gore i Hrvatske. Na žalost bilo je daleko više negativnih reagovanja političara u odnosu na ostale zemlje, posebno u vreme godišnjica nekih događaja iz vremena ratova iz

³⁸[Oslobodjenje - \(VIDEO\) Pod okriljem noći: Hrvatske kompanije bez saglasnosti države BiH ispod Save položile plinovodne cijevi za rusku Rafineriju u Brodu \(oslobodjenje.ba\)](https://www.oslobodjenje.ba/oslobodjenje/2021/05/12/pod-okriljem-noći-hrvatske-kompanije-bez-saglasnosti-države-bih-ispod-save-položile-plinovodne-cijevi-za-rusku-rafineriju-u-brodu)

devedesetih prošlog veka koje su podizale temperaturu u međusobnim odnosima, čemu su doprinosili i mediji pod kontrolom vladajućih struktura, koji su ne samo prenosili ove izjave, nego su svojim negativno konotiranim tekstovima o susednim zemljama dodatno doprinosili pogoršanju odnosa između ovih zemalja.

Zajedničke sednice Vlada, učestalost i teme

Iako je ovo merilo metodologijom zadato kao izuzetno značajno, u posmatranom periodu 2019. i 2020. nije bilo zajedničkih sednica vlade između bilo koje od četiri posmatraene države, te se stoga i krajnja ocena koju daje indeks regionalne saradnje znatno snižava³⁹. Napominjemo da je Srbija održala 2019. i 2021. po jednu zajedničku sednicu vlada R. Srbije i R.Srpske.

Veličina diplomatskih misija u regionu

Veličina diplomatskih misija uzeta je kao jedno od merila indeksa regionalne saradnje, ali kako do zaključenja ovog izveštaja nisu dostupni potpuni podaci za sve četiri zemlje, tj. Hrvatsku, možemo dati preliminarni zaključak da su misije u skladu sa redovnim praksama ministarstava spoljnih poslova u drugim državama slične veličine i značaja, da je popunjenost prosečno oko 60% od sistematizovanih radnih mesta. **U ovom odeljku se mora konstatovati da je Crna Gore 2020. godine proglasila ambasadora Srbije personom non grata, na šta je Srbija odgovorila recipročno, tako da ni u vreme završetka ovog izveštaja Srbija i Crna Gora nemaju ambasadore u Podgorici, odnosno u Beogradu.**

Saradnja tužilaštava u borbi protiv organizovanog kriminala i ratnih zločina

³⁹Zajedničke sednice vlada postoje kao praksa sa pojedinim susednim državama, a samo kao primer navodimo zajedničke sednice vlada Srbije i Mađarske, kao i Slovenije i Srbije.

Pored niza sporazuma potpisanih u prethodnim decenijama, vidljivi su sastanci najviših predstavnika tužilaštava u regionu, sa konkretnim temama saradnje u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala i procesuiranja ratnih zločina⁴⁰.

Tokom 2019. godine Državno odvjetništvo Republike Hrvatske - DORH i niža državna odvjetništva nastavila su neposrednu saradnju razmenom podataka i pružanjem raznih oblika pomoći prema državnim odvjetništvima, odnosno tužiteljstvima stranih zemalja na temelju Protokola, odnosno Memoranduma o suglasnosti u ostvarivanju i unaprjeđenju međusobne suradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala, ali kao i u prethodnoj godini uočava se trend smanjivanja ovog oblika međunarodne suradnje s obzirom na povećan opseg suradnje ostvarene putem Eurojusta i EPMKS-a i u odnosu na „treće“ države. Međutim, navedeni tužiteljski protokoli i dalje predstavljaju važan oblik saradnje s državnim tužilaštvima trećih država, posebno susednih država (Republika Srbija i Bosna i Hercegovina) u predistražnim fazama postupka u cilju pribavljanja relevantnih informacija, provođenja uviđaja i obavljanja informativnih razgovora, i to ponajviše u predmetima organizovanog kriminala i ratnih zločina.

Tokom 2020. godine Državno tužilaštvo Republike Hrvatske i niža državna tužilaštva nastavila su neposrednu saradnju razmenom podataka i pružanja raznih oblika pomoći prema državnim tužilaštvima, stranih zemalja na temelju Protokola, odnosno Memoranduma o saglasnosti u ostvarivanju i unapređenju međusobne saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala, ali kao i u prethodnoj godini uočava se trend smanjivanja ovog oblika međunarodne saradnje s obzirom na povećan obim saradnje ostvarene putem Eurojusta i EPMKS-a i u odnosu na „treće“ države. Međutim, navedeni tužiteljski protokoli i dalje predstavljaju važan oblik saradnje s državnim tužilaštvima trećih država, posebno susednih država (Republika Srbija i Bosna i Hercegovina) u predistražnim fazama postupka u cilju pribavljanja relevantnih informacija, provođenja uviđaja i obavljanja informativnih razgovora, i to ponajviše u predmetima organizovanog kriminala i ratnih zločina.⁴¹

⁴⁰Glavni državni užilac Republike Hrvatske Dražen Jelenić sučestvovao je na Konferenciji tužitelja iz regije koja je na temu saradnje u predmetima ratnih zločina održana u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Konferencija je predstavljala nastavak na sastanak održan u Beogradu u maju 2019. godine, a organizovao ju je Program za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP), uz podršku vlada Ujedinjenog Kraljevstva i Italije. Osim predstavnika tužiteljstava u regiji na konferenciji je sudjelovao i Glavni tužitelj Međunarodnog rezidualnog mehanizma za kaznene sudove Serge Brammertz. Cilj konferencije bio je unaprediti regionalnu saradnju u predmetima ratnih zločina kroz razmenu iskustava i raspravu.

⁴¹Izvor: Godišnji izvještaj DORH-a za 2020. godinu

Pomoć u vanrednim situacijama

Ovaj parametar uvodimo kako ne bismo zanemarili iznenadne akcije solidarnosti koje sada vidimo pri vakcinisanju, kao i vanrednim situacijama izazvanim poplavama, zemljotresom⁴² i sl. koje u velikoj meri u pozitivnom svetlu predstavljaju regionalnu saradnju kako u 2019, tako i u 2020. a kada govorimo o borbi protiv pandemije, 2021. donosi nove pozitivne signale, naročito u odnosu Srbije prema građanima tri države u regionu koje obrađujemo, a potom i Hrvatske prema Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini⁴³.

Narativna ocena

Svi podaci objavljeni u ovom delu studije, dobijeni od nadležnih institucija i iz drugih izvora, posmatrani ovako posloženi mogli bi voditi čak prilično optimističkom zaključku da regionalna saradnja na raznim nivoima i oblastima postoji i da bi se kroz njeno dalje unapređivanje moglo doći do relativno stabilnih odnosa u regionu. Jedan od ciljeva ove studije i jeste da da podsticaj ovakvim trendovima. Međutim, ako se neke navedene činjenice podvrgnu dubljoj analizi mogu se izvući i neki veoma onespokojujući zaključci. Neki od njih su:

- susreti na najvišem nivou se dešavaju skoro isključivo na multilateralnim sastancima, dok su bilateralni sastanci veoma retki, skoro da ih i nema. Kada je reč o Srbiji, oni su intenzivni isključivo sa predstavnicima jednog entiteta BiH, odnosno Republike Srpske.
- zajedničke sednice vlada se održavaju uglavnom sa zemljama sa kojima ne postoje značajnija otvorena pitanja, dok u posmatranom periodu nije održana ni jedna zajednička sednica bilo koje dve vlade država dejtonskog sporazuma;
- umesto da se u skladu sa težnjom za ubrzanjem puta ka EU unapređuje i međuparlamentarna saradnja, ona je u stalnom opadanju u odnosu na periode koji su prethodili ovom koji je obuhvaćen ovim izveštaje;

⁴²Na području Hrvatske i u manjem delu Bosne i Hercegovine.

⁴³13. svibnja, temeljem odluke VRH MVEP RH u suradnji sa MIZ i HZJZ planira donirati Albaniji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini te Kosovu po 10 000 doza cjepiva za Covid-19. (Izvor e-mail odgovor od MUP RCZ)

- u posmatranom periodu nastavljen je trend daljeg kvarenju odnosa između četiri zemlje Dejtonskog sporazuma, čemu uveliko doprinose izjave visokih zvaničnika, kao i mediji koji su manje ili više pod kontrolom vladajućih struktura;
- Crna Gora i Srbija već skoro godinu dana nemaju ambasadore u Beogradu, odnosno u Podgorici;
- dve decenije od početka normalizacije odnosa između četiri zemlje Dejtonskog sporazuma ostala su i dalje nerešena ključna otvorena pitanja: granice, nestali, sukcesija, zaštita prava nacionalnih manjina.

U skladu sa ovim konstatacijama date su i numeričke ocene saradnje u oblasti politike:

OCENE REGIONALNE SARADNJE / INDEKS U OBLASTI POLITIČKE SARADNJE

	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Srbija
Bosna i Hercegovina				
Crna Gora	2.8			
Hrvatska	2.4	3.0		
Srbija	2.9	2.3	2.6	

III

Privredna saradnja

GLOBALNA EKONOMSKA KRETANJA

Da bismo mogli da damo ocene regionalne saradnje, kao i perspektiva, neophodno je četiri zemlje staviti u globalni kontekst, te stoga dajemo kratak prikaz globalnih ekonomskih kretanja. U januaru 2021. godine MMF je objavio nove projekcije globalnih ekonomskih kretanja shodno kojim je revidirana projekcija pada

globalne ekonomije za 2020. godinu sa -4,4% na -3,5%. Takođe, revidiran je i globalni rast za 2021. godinu za 0,3 p.p. na 5,5%.

Optimizam u pogledu oporavka utemeljen je na solidnim pokazateljima iz druge polovine 2020. godine, koji potvrđuju da se ekonomija koliko – toliko prilagodila vanrednim okolnostima. Najveći oporavak zabeležen je u privatnoj potrošnji, dok se investicije još uvijek sporo vraćaju u normalu, osim u Kini. Međutim, budući da je lična potrošnja nekoliko meseci bila prigušena, ove efekte njenog naglog skoka treba shvatiti kao privremene.

Prema pokazateljima iz četvrtog kvartala 2020. može se zaključiti da je i u industriji i trgovini došlo do značajnog poboljšanja, dok uslužni sektor i dalje kasni sa oporavkom. Započeta vakcinacija uliva nadu da bi, ako se imunizacija nastavi planiranim tokom, do kraja 2021. godine epidemija bila suzbijena, a do kraja 2022. i završena. Opsežni paketi fiskalne podrške u Americi, Japanu i EU predstavljaju značajnu komponentu oporavka ne samo ovih zemalja, već i njihovih trgovinskih partnera.

Što se tiče finansijskih uslova, očekuje se da će oni ostati na sadašnjem nivou, sa naznakama poboljšanja uslova zaduživanja za rastuće ekonomije, kako se njihovi fiskalni deficiti budu smanjivali. Svetska trgovina će u 2021. godini ostvariti rast od oko 8%, da bi zatim, u 2022. uslijedilo blago usporavanje i rast od 6%. Zbog velikog proizvodnog jaza, koji neće biti zatvoren do kraja 2022. inflacija će ostati niska – u razvijenim ekonomijama na nivou od oko 1,5%, a u rastućim oko 4%.

Regionalna saradnja spoljnotrgovinskih komora Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije

Spoljnotrgovinske komore zagovaraju i podržavaju sve procese jačanja regionalne saradnje, a trenutno najveći broj aktivnosti realizuje se kroz Komorski investicioni forum zapadnog Balkana čije su članice sve četiri zemlje koje Indeks regionalne saradnje pokriva.

Međunarodna saradnja odvija se i u okviru sledećih inicijativa:

- Jadransko – jonska inicijativa,
- Evroregionalna saradnja Dunav-Drava-Sava,
- ASCAME-a,
- Srednjoevropske inicijative (CEI),

Potom, saradnja se odvija i u okviru poslovnih delegacija, odlazaka na sajmove na kojima se raspravljaju sve aktualnosti vezane za saradnju u energetici, digitalno razvoju i sl. Važno je i spomenuti Međuvladine komisije kada se raspravlja o ovim temama na državnom nivou.

Komorski investicioni forum zapadnog Balkana

Navedenoj asocijaciji poklanjamo veću pažnju kako u opisu, tako i prilikom davanje ocene indeksa regionalne saradnje, zbog značaja, dometa, ali i potencijala. Osnovana je u Beču 2015. godine i u njenom sastavu su bile Vanjskotrgovinska komora BiH, kao i privredne komore Slovenije, Hrvatske, Crne Gore, Makedonije, Albanije, Kosova i Srbije. S obzirom da su Hrvatska i Slovenija članice Evropske unije, 2017. godine je donešena odluka da se formira nova asocijacija.

Uvažavajući izuzetan značaj implementacije „Berlinskog procesa“ za jačanje regionalne saradnje na Zapadnom Balkanu, predsjednici Unije privrednih komora Albanije, Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, Privredna komora Kosova, Privredna komora Crne Gore i Privredna komora Srbije, izrazile su inicijativu za aktivno uključivanje nacionalnih privrednih komora u realizaciju konkretnih ciljeva “Berlinskog procesa” i na marginama Bečkog samita lidera Zapadnog Balkana 2015. godine osnovale Komorski investicioni forum Zapadnog Balkana. Cilj zajedničke inicijative je artikulirati glas poslovnih zajednica regiona i time olakšati međusobne kontakte i promovirati region kao jedinstven u investicionu destinaciju.

Prepoznajući važnost unapređenja povezanosti Regiona Zapadnog Balkana za ekonomski prosperitet i evropski put Zapadnog Balkana u cjelini, naglašavajući punu posvećenost implementaciji „Berlinskog procesa“ na bazi konstantnog dijaloga i partnerstava svih komora, radi kreiranja jasnog koncepta zajedničkih aktivnosti usmerenih na jačanje održivog ekonomskog rasta i razvoja Regiona Zapadnog Balkana, formiranje Komorskog investicionog foruma je prepoznato kao najadekvatniji okvir za davanje doprinosa Komora ovom složenom poslu.

Suštinski cilj kom teže osnivači ove komorske asocijacije je da se udruženim komorskim delovanjem, saradnjom i usaglašavanjem aktivnosti stavi fokus na razvoj konkurentnosti privreda regiona Zapadnog Balkana. Komorski investicioni forum pored praćenja realizacije velikih regionalnih infrastrukturnih projekata koji su odobreni od strane Evropske komisije, posvećen je i sagledavanju potreba, te

davanju predloga za projekte manje veličine, svrstanih u sekundarne infrastrukturne projekte kojima se značajno može unaprediti privredna saradnja u Regionu.

Komorski investicioni forum Zapadnobalkanske šestorke zastupa interese oko 400.000 kompanija iz regiona. Misija Foruma je da ponudi nove mogućnosti za umrežavanje, ukloni preostale prepreke za razvoj regionalne ekonomske saradnje i unapredi poslovnu i investicionu klimu na tržištima regiona Zapadnog Balkana.

Regionalna ekonomska integracija i saradnja postali su jedan od ključnih instrumenata za doprinos ekonomskoj dimenziji integracije regiona Jugoistočne Evrope u EU, za oslobađanje novih potencijala za ekonomski rast i podsticanje političke saradnje u regionu. Berlinski proces je do sada rezultirao ambicioznim programima čiji je cilj unapređenje povezanosti između ljudi i biznisa u regionu i sa EU. Pored toga, Vlade u regionu, uz podršku institucija EU, obavezale su se na dalje produbljivanje ekonomske integracije uklanjanjem prepreka slobodnom kretanju roba, usluga, ljudi i kapitala.

Privredne komore regiona prepoznale su ovaj proces kao značajan izvor poslovnih mogućnosti za svoje poslovne zajednice i odlučile da uspostave regionalnu platformu za saradnju sa ciljem pružanja podrške preduzećima u ostvarivanju koristi od razvoja u različitim oblastima.

Podršku Komorskom investicionom forumu pružaju Evropska komisija – Generalni direktorat za dobrosusedsku politiku i pregovore o proširenju, Evropska banka za obnovu i razvoj, Savet za regionalnu saradnju RCC, CEFTA Sekretarijat, ostale poslovne asocijacije i organizacije kao što su EUROCHAMBERS, Savezna privredna komora Austrije (WKO), Udruženje nemačkih privrednih komora (DIHK).

Komorski investicioni forum je deo agendi ekonomskog dela Samita Berlinskog procesa, na bazi čega su njegove članice uzimale učešća na ovim skupovima u Parizu (2016) i Trstu (2017) i Poljskoj (2019).

Takođe, KIF je prepoznat i kao važan promoter ideje Zajedničkog ekonomskog prostora (nekadašnji REA, sada CRM), budući da se kroz široku mrežu privrede Regiona koju predstavlja, artikulišu potrebe i predlozi poslovne zajednice.

Aktivnosti Komorskog investicionog foruma obuhvataju:

- Podršku ekonomskom razvoju Jugoistočne Evrope;
- Podršku konkurentnosti malih i srednjih preduzeća;

- Jačanje lokalne i regionalne investicione klime i olakšavanje ulaganja koja doprinose ekonomskom razvoju i osnivanju novih radnih mesta;
- Udruživanje ljudskih resursa i struktura u oblasti poslovne podrške, istraživanja, obrazovanja i komunikacije;
- Upravljanje i organizovanje aktivnosti, koje omogućavaju vidljivost uloge koju imaju Komore u kreiranju bolje poslovne i investicione klime kao i poslovne podrške;
- Obezbeđivanje instrumenta za efikasnije korišćenje raspoloživih sredstava iz Evropske unije i drugih međunarodnih donatora kako bi se postigli navedeni ciljevi.

Komorskim investicionim forumom upravlja Upravni odbor koji čine predsednici privrednih komora članica. U cilju što bolje funkcionalnosti i mogućnosti korišćenja raspoloživih fondova, KIF je na nivou šest svojih ne EU članica (KIF ZB6) osnovao Stalni sekretarijat u Trstu. Kancelarija je svečano otvorena u vreme održavanja Samita u Trstu, 2017. godine, uz prisustvo ministara ekonomije zemalja Regiona i visokih predstavnika italijanske Vlade. Pored prostorija u Trstu, kancelarija Komorskog investicionog foruma Zapadnog Balkana otvorena je i u prostorijama Privredne komore Crne Gore februara 2019. godine.

U prethodnom periodu rad Stalnog sekretarijata bio je podržan od strane EBRD-a. Kao rezultat te pomoći izrađena je online investiciona platforma www.investinsee.com, koja sadrži informacije relevantne za potencijalne investitore o svim zemljama Zapadnog Balkana. Platforma je predstavljena na EBRD Samitu o Zapadnom Balkanu, održanom februara 2018. godine u Londonu. Aktivnosti Komorskog investicionog foruma realizuju se kroz organizaciju sednica Upravnog odbora, sastanaka nacionalnih koordinatora i projektnih timova kao i organizacije brojnih događaja odnosno konferencija, seminara, info dana itd⁴⁴.

Što se tiče samih sastanaka Upravnog odbora/odnosno predsednika Komora u 2019. i 2020. godini održani su kako sledi: Beč, 14.1.2019, Trst, 23.4.2019, Podgorica, 23.7.2019, Budva, 23.10.2019, Skoplje, 10.3.2020, Zoom, 15.5.2020, Tirana, 5.10.2020, Beograd, 3.2.2021, Podgorica, 19.3.2021, Beograd, 14.4.2021.

Na bilateralnom planu vidljiva je povećana aktivnost privrednih komora Hrvatske i Bosne i Hercegovine, kao i Crne Gore i Hrvatske, dok su druge komore, iako sa značajnim posetama ipak više okrenute regionalnim forumima.

⁴⁴Informacije o održanim sastancima i aktuelnim KIFovim projektima možete naći na web stranici <https://www.wb6cif.eu/>

Mobilnost radne snage

U očekivanju daljih bilateralnih sporazuma o slobodi kretanja radne snage, procedura za zapošljavanje i drugih podsticaja za lakši protok i mobilnost radne snage a koji su bili usporeni zbog pandemije u 2020. godini, ova kategorija suradnje predstavlja potencijal koji će se pratiti u narednim godinama, prilikom izrade godišnjeg indeksa regionalne saradnje. Tu se otvara i pitanje priznavanja diploma između četiri zemlje. Stoga ćemo mobilnosti radne snage posvetiti više pažnje u narednim godinama pri izradi indeksa regionalne saradnje.

Spoljna trgovina

Posmatrano prema regionalnim grupacijama, u 2020. godini, spoljnotrgovinska robna razmena u četiri zemlje bila je najveća sa Evropskom unijom⁴⁵ i potpisnicama CEFTA sporazuma. Na ostale zemlje se odnose ukupne spoljnotrgovinske razmene među kojima najznačajniji udeo imaju Kina i Turska.

Turizam kao grana privrede, iako planirana metodologijom za izradu indeksa regionalne saradnje kao pokazatelj trendova regionalne saradnje neće biti analizirana zbog pandemije COVID, uz napomenu da ovde postoje veliki potencijali i četiri zemlje regiona su značajne zemlje destinacije turista, pre svega Hrvatska, a potom Crna Gora, Srbija i Bosna i Hercegovina.

Narativna ocena

Kao što se moglo i očekivati ekonomska saradnja, pošto je zasnovana na ekonomskim interesima, zaslužuje najvišu ocenu kada je reč o indeksiranju regionalne saradnje u tri posmatrane oblasti. Zbog toga je za njen ukupan razvoj najvažnije da države sa svoje strane čine napore na uklanjanju još postojećih carinskih i necarinskih barijera. Tome bi mnogo doprinelo uvođenje integrisanog

⁴⁵U Crnog Gori sa EU iznosi 44.1%, dok je sa potpisnicama CEFTA 31.2%

upravljanja granicom, jer bi takvom koordinacijom svih službi i organa sa obe strane granice bio značajno ubrzan promet roba i smanjeno čekanje na granicama. Dakle, ekonomska saradnja između država u regionu ima veliki potencijal, iako se pojedine zemlje regiona nalaze na visokom mestu regionalne razmene, pa i stranih direktnih investicija. Četiri zemlje imaju solidne robne razmene i u pojedinim slučajevima, vidljiva su veća odstupanja u izvozu i uvozu⁴⁶.

OCENE REGIONALNE SARADNJE / INDEKS U OBLASTI PRIVREDNE SARADNJE

	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Srbija
Bosna i Hercegovina				
Crna Gora	3.8			
Hrvatska	3.4	4.2		
Srbija	4.0	4.1	3.7	

⁴⁶U 2020. godini, najznačajniji spoljnotgovinski partneri u izvozu Crne Gore bili su: Srbija (101,0 mil. eura ili 27,6%), Slovenija (35,8 mil. eura ili 9,8%) i Kosovo (23,4 mil. eura ili 6,4%), a u uvozu: Srbija (414,9 mil. eura ili 19,7%), Kina (218,0 mil. eura ili 10,4%) i Nemačka (204,0 mil. eura ili 9,7%). Podaci o spoljnotgovinskoj robnoj razmeni za januar 2021. godine, pokazuju da se prve tri pozicije najznačajnijih partnera nisu menjale, osim što je na trećoj poziciji među izvoznim partnerima Bosna i Hercegovina zamenila Kosovo.

